

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 stycznia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)
SSN Agnieszka Piotrowska (sprawozdawca)
SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 21 stycznia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi
z 12 sierpnia 2021 r., I ACa 1162/20,
w sprawie z powództwa A.K.
przeciwko Bank spółce akcyjnej w W.
o ustalenie,

oddala skargę kasacyjną.

Agnieszka Piotrowska

Władysław Pawlak

Karol Weitz

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 6 sierpnia 2020 r. Sąd Okręgowy w Kaliszu oddalił powództwo A.K. przeciwko Bank S.A w W. (dalej Bank), w którym powódka domagała się ustalenie nieważności bliżej opisanej umowy kredytu. Sąd pierwszej instancji ustalił, że dniu 18 sierpnia 2008 r. powódka zawarła na okres 360 miesięcy z Bankiem S.A. z siedzibą w W. (poprzednikiem prawnym pozwanego Banku) bliżej opisaną w ustaleniach faktycznych umowę kredytu [...] w kwocie 100 000 zł indeksowaną kursem franka szwajcarskiego (CHF) w bliżej opisany sposób (przy uwzględnieniu ustalonych przez kredytodawcę we własnej tabeli kursowej kursów kupna i sprzedaży CHF) z przeznaczeniem na częściowe sfinansowanie zakupu lokalu mieszkalnego. Zawarcie umowy poprzedzone zostało analizą rynku i przedstawieniem powódce oferty przez pośrednika finansowego O. Powódka jest z wykształcenia humanistką, w dacie zawarcia umowy była zatrudniona za kwotę minimalnego wynagrodzenia krajowego. Pozyskanie kredytu indeksowanego do waluty obcej było dla powódki jedyną szansą skredytowania zakupu mieszkania. Przedstawiciel pośrednika finansowego informował powódkę o znacznie wyższym koszcie udzielenia kredytu w złotych polskich; różnica wysokości rat miała wynosić około 40%. Powódka nie miała zdolności kredytowej na zaciągnięcie zobowiązania w złotych polskich; podchodziła z pełnym zaufaniem do działalności pośrednika finansowego. Powódka nie pamiętała czy przeczytała umowę kredytu przed jej podpisaniem, czy wcześniej zapoznała się z jej wzorem i czy przeprowadzono symulację różnego rodzaju kredytów; nie dopytywała o sprawy związane z ustalaniem kursu CHF. Powódka pozostawała w przekonaniu, że ustalona pierwotnie wysokość raty będzie zbliżona w całym okresie kredytowania. Umowa jest realizowana, a powódka spłaciła już ponad 90 000 zł. W chwili zaciągania zobowiązania kredytowego, kurs franka szwajcarskiego nieznacznie przekraczał 2 zł. W związku ze znacznym wzrostem kursu CHF po zaciągnięciu kredytu, warunki jego spłaty stały się dla powódki wyjątkowo niekorzystne. Na dzień wniesienia pozwu, z uwagi na wysoki kurs franka, zadłużenie z tytułu kwoty głównej kredytu (kapitału) *de facto* wzrosło, pomimo uiszczenia przez powódkę na poczet zobowiązania ponad 91 000 zł.

Na podstawie tych ustaleń faktycznych, Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że powództwo nie zasługuje na uwzględnienie. Podniósł, że

w przedmiotowej umowie kredytu można wyróżnić odrębne klauzule indeksacyjne (inaczej waloryzacyjne lub ryzyka walutowego) oraz klauzule kursowe (różnic kursowych inaczej *spreadu*). Prawo unijne nie sprzeciwia się stosowaniu klauzul indeksacyjnych w umowach kredytowych, stąd z perspektywy przepisów o ochronie praw konsumentów może być kwestionowana jedynie klauzula kursowa, jeśli podstawy do jej ustalenia nie zostały określone w sposób obiektywny i transparentny, co miało miejsce w przypadku kredytu objętego pozwem. Mimo abuzywności klauzuli kursowej nie było jednak, zdaniem Sądu Okręgowego, podstaw do uznania umowy kredytu za nieważną w całości, czego domagała się powódka. Powódka jest osobą wykształconą, a więc musiała mieć świadomość, że ryzyko walutowe stanowi istotę natury kredytów indeksowanych do franka szwajcarskiego. Ponoszenie ryzyka walutowego nie mogło naruszać w chwili zawarcia umowy (art. 385² k.c.) jej interesu jako kredytobiorcy, gdyż w zamian skorzystała z możliwości zaciągnięcia kredytu (ze względu na niską zdolność kredytową inne kredyty nie były dla niej dostępne) ze znacznie niższym, w porównaniu do kredytów w złotych, oprocentowaniem. Zarówno ryzyko kursowe, jak i ryzyko zmiennej stopy procentowej, mieszczą się, w ocenie Sądu Okręgowego, w normalnym ryzyku kontraktowym, związanym z umową kredytu indeksowanego do CHF, z którego powódka powinna była sobie zdawać sprawę. Powódka nie wykazała, aby klauzula waloryzacyjna została sformułowana w sposób niejednoznaczny, a tylko wtedy mogłaby podlegać ocenie na gruncie art. 385¹ k.c. W tej sytuacji Sąd pierwszej instancji przyjął, że istnieje możliwość dalszego obowiązywania umowy, albowiem wyeliminowanie klauzuli kursowej jest możliwe i nie wpływa na ważność zobowiązania; istnieje możliwość zastosowania art. 69 ust. 3 prawa bankowego w brzmieniu nadanym mu na mocy tzw. ustawy antyspreadowej lub zastąpienia abuzywnej klauzuli umownej przepisem dyspozytywnym, którym jest art. 358 § 2 k.c.

Po rozpoznaniu apelacji powódki, Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z 12 sierpnia 2021 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że stwierdził, że umowa kredytu na cele mieszkaniowe [...] zawarta 18 sierpnia 2008 r. przez powódkę z Bank S.A. w W. jest nieważna. Sąd podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, ale dokonał ich odmiennej oceny prawnej, w świetle której zawarte w § 2 ust. 3 ust.3, §

4 ust. 1 a, § 9 ust. 2 umowy klauzule waloryzacyjne są abuzywne w rozumieniu art. 385¹ k.c. i powodują nieważność umowy w całości.

W skardze kasacyjnej pozwany Bank zarzucił naruszenie art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z 385¹ § 1 k.c., naruszenie art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 358 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. XLIX ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny oraz art. 41 ustawy z 29 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe, a także naruszenie art. 385¹ § 1 i 2 k.c. i art. 6 ust. 1 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”). W oparciu o te podstawy pozwany wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy przez oddalenie powództwa w całości, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Wbrew zarzutom pozwanego Banku nie doszło do naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w sposób wskazany w skardze kasacyjnej. Zasadne jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, że postanowienia umowne dotyczące mechanizmu przeliczania kwoty kredytu i rat kredytu ze złotych na walutę obcą i odwrotnie, stanowią jedną kompleksową klauzulę indeksacyjną, skoro mogą one funkcjonować tylko łącznie, wyznaczając zakres zobowiązania Banku wobec kredytobiorców i odwrotnie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18). Wyróżnianie zatem odrębnie klauzuli ryzyka walutowego i klauzuli kursowej, jak to uczynił pozwany, nie ma podstaw, a wywody skargi kasacyjnej służące uzasadnieniu tego podziału należy uznać za chybione. W świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego (zob. wyroki z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 13 kwietnia 2022 r. II CSKP 15/22; z 11 maja 2022 r., II CSKP 285/22 oraz z 20 maja 2022 r., II CSKP 15/22) oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. wyroki: z 20 września 2017 r., C-186/16; z 20 września 2018 r., C-51/17; z 14 marca 2019 r., C-118/17 oraz z 3 października 2019 r., C-260/18), tak rozumiana klauzula indeksacyjna określa główne świadczenia stron i podlega badaniu pod kątem abuzywności, jeżeli nie została sformułowana w sposób jednoznaczny. Klauzula indeksacyjna spełnia wymaganie wyrażenia jej prostym i zrozumiałym dla

konsumenta językiem w sytuacji, w której przedstawia w sposób przejrzysty działanie mechanizmu waloryzacyjnego i jego skutki, umożliwiając konsumentowi orientację, w oparciu o zrozumiałe i jednoznaczne kryteria, co do wpływających z niej dla niego konsekwencji, które z ekonomicznego punktu widzenia mogą okazać się trudne do udźwignięcia w przypadku silnej deprecjacji waluty, w której konsument otrzymuje wynagrodzenie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22).

Skarżący zarzucił w skardze kasacyjnej także naruszenie art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 358 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. XLIX ustawy z 23 kwietnia 1964 r. Przepisy wprowadzające kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r., nr 16, poz. 94 ze zm., dalej: „p.w.k.c.”) oraz art. 41 ustawy z 29 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (jedn. tekst: Dz.U. z 2022 r., poz.282, dalej: „pr. weksl.”) przez ich niezastosowanie do spornej umowy, podczas gdy zarówno z intencji stron, charakteru umowy, a także treści tych przepisów wynika, zdaniem skarżącego, jednoznacznie, że w takim przypadku zobowiązanie powódki mogło zostać określone w oparciu o średni kurs Narodowego Banku Polskiego na podstawie art. 358 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. XLIX p.w.k.c. lub art. 41 pr. weksl. Koreluje z tą podstawą kolejny zarzut skargi - naruszenia art. 385¹ § 1 i 2 k.c. i art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez przyjęcie, że związanie stron umową kredytu w pozostałym zakresie po wyeliminowaniu z jej treści postanowień niedozwolonych nie jest możliwe, podczas gdy prawidłowa wykładnia tych przepisów prowadzi, zdaniem pozwanego, do wniosku, że w razie stwierdzenia abuzywności niektórych postanowień umownych, wykładnia pozostałej części umowy powinna być dokonywana z uwzględnieniem celu, jakim jest, obok utrzymania obowiązywania umowy przywrócenie równowagi kontraktowej stron.

Żaden z tych zarzutów nie zasługuje na uwzględnienie w świetle ugruntowanego już orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz TSUE. Przytoczone podstawy służą, w istocie, uzasadnieniu postulowanej przez skarżącego dopuszczalności zastąpienia postanowienia umownego uznanego przez Sąd Apelacyjny za niedozwolone, unormowaniem przewidującym możliwość zastosowania średniego kursu NBP dla celów wzajemnych rozliczeń stron z tytułu zawartej umowy kredytu przy założeniu utrzymania dalszego bytu umowy jako umowy ważnej. Tymczasem w orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazano już jednoznacznie na niedopuszczalność uzupełnienia przez sąd orzekający luki,

powstałej w wyniku pominięcia niedozwolonego postanowienia umownego, przepisami art. 358 § 2 k.c., ewentualnie art. 41 pr. weksl. (zob. wyroki z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22 i z 31 stycznia 2023 r., II CSKP 941/22). Sąd Najwyższy stanął także na stanowisku, że nie można dokonać wykładni umowy stron na podstawie art. 65 k.c., po usunięciu z niej postanowień abuzywnych, w celu ustalenia zgodnego celu i zamiaru stron co do sposobu ustalenia kursu CHF. Sprowadzałoby się to bowiem do zmiany treści klauzuli indeksacyjnej, prowadząc do zmiany jej rozumienia przez wprowadzenie odesłania do wartości rynkowej CHF. Groziłoby to ryzykiem dalszego pogorszenia sytuacji konsumenta jako strony dotkniętej nadużyciem oraz stałoby w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13 w postaci zniechęcenia przedsiębiorców do wykorzystywania nieuczciwych postanowień umownych (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 8 listopada 2022 r., II CSKP 1153/22, a także wyrok TSUE z 26 marca 2019 r., C- 7/17 i C- 179/17). Ponadto w uzasadnieniu uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego (zasady prawnej) z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21 (OSNC 2021, nr 9, poz. 56) wyjaśniono, że zastąpienie niedozwolonego postanowienia umownego odnoszącego się do sposobu określania kursu waluty obcej (w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego) innym sposobem określenia kursu waluty obcej wchodzi w rachubę tylko wtedy, gdy (koniunkcja przesłanek): 1) po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, a zatem wola jednej ze stron, w tym konsumenta, nie ma w tym zakresie rozstrzygającego znaczenia; 2) całkowity upadek umowy naraża konsumenta na „szczególnie niekorzystne konsekwencje”, w świetle okoliczności istniejących w czasie sporu lub możliwych wówczas do przewidzenia, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta i z zastrzeżeniem, że do celów tej oceny decydująca jest wola wyrażona przez konsumenta w tym względzie; 3) istnieje przepis dyspozytywny albo przepis „mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę”, który mógłby zastąpić wyeliminowane niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy w mocy; jeżeli niedozwolone postanowienie umowne odzwierciedlało obowiązujący przepis ustawowy mający zastosowanie w przypadku porozumienia stron, w rachubę wchodzi także zastąpienie niedozwolonego postanowienia „tym

stanowiącym punkt odniesienia przepisem ustawowym w nowym brzmieniu przyjętym już po zawarciu umowy". Przedstawione przez pozwanego w skardze kasacyjnej rozważania dotyczące możliwości substytucji niedozwolonych klauzul umownych odwołaniem do kursu średniego Narodowego Banku Polskiego nie uwzględniają koniecznego warunku tego rodzaju zastąpienia, zgodnie z którym - w świetle powołanego utrwalonego orzecznictwa - wchodzi ono w rachubę tylko wtedy, gdyby jego brak narażał konsumenta, przez upadek umowy w całości, na szczególnie niekorzystne skutki, przy czym decydujące w tym zakresie jest wola konsumenta.

W toku postępowania w niniejszej sprawie powódka powoływała się na nieważność umowy kredytowej i godziła się z jej skutkami. Sąd Apelacyjny, uwzględniając aktualne orzecznictwo Sądu Najwyższego i TSUE prawidłowo zatem przyjął, że uznanie klauzul indeksacyjnych za abuzywne oznacza, że są one - z mocy samego prawa od momentu zawarcia umowy - bezskuteczne (nie wiążą) konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.), aczkolwiek strony pozostają związane umową w pozostałym zakresie, jeśli jest to tylko możliwe (zob. wyroki TSUE z 26 października 2006 r., C - 243/08 i z 1 października 2015 r. C - 348/14; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, OSNC 2008, nr 7-8, poz. 87 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13). Stwierdzenie niedozwolonego charakteru postanowienia w umowie kredytu może uzasadniać uznanie umowy za nieważną. Umowa będzie dotknięta nieważnością, gdy bez abuzywnych postanowień jej obowiązywanie nie jest możliwe w świetle prawa i nie zaszły przesłanki umożliwiające zastosowanie regulacji zastępczej, a konsument postanowień abuzywnych nie potwierdził, nie udzielając następnie świadomej i wolnej zgody na te klauzule i tym samym odmawiając przywrócenia im skuteczności z mocą wsteczną (zob. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56; uchwała Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r., III CZP 11/20, OSNC 2021, Nr 6, poz. 40; wyroki TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18 i z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20 oraz wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, OSNC-ZD, 2021, Nr 2, poz. 20; z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21 i z 20 lutego 2023 r., II CSKP 809/22).

Sąd Apelacyjny trafnie przyjął, że sporna umowa jest trwale bezskuteczna (nieważna), a podstawą tej nieważności jest art. 58 k.c., skoro umowa kredytu zawarta przez powódkę z poprzednikiem prawnym pozwanego Banku nie może dalej obowiązywać bez niedozwolonych postanowień umownych, nie zostały spełnione przesłanki dopuszczalności uzupełnienia powstałej w tej sytuacji luki w umowie przez regulację zastępczą, a powódka nie tylko nie wyraziła świadomie i swobodnie woli sanowania postanowienia, lecz domagała się ustalenia nieważności umowy (zob. wyroki Sądu Najwyższego z 16 września 2021 r., I CSKP 166/21; z 25 lipca 2023 r., II CSKP 1487/22; z 25 października 2023 r., II CSKP 820/23; z 9 stycznia 2024 r., II CSKP 874/22 oraz z 6 września 2024 r., II CSKP 1644/22).

W tym stanie rzeczy, skarga kasacyjna pozwanego podlegała oddaleniu jako bezzasadna (art. 398¹⁴ k.p.c.).

Agnieszka Piotrowska

Władysław Pawlak

Karol Weitz

[SOP]